

<Ressenya de tesi doctoral>

Futbol i religió: dimensió simbòlica i pedagògica

Xavier Arranz Albó

Data de publicació: 04/07/2012

//Dades de la tesi doctoral

Data de lectura: 19 gener 2012, Facultat Pedagogia - Departament de Teoria i Història de l'Educació.

Director de la tesi: Conrad Vilanou.

TDX: <http://www.tdx.cat/handle/10803/53591>

//Mots clau

Futbol, religió, símbols, *corpus paulinum*, axiologia, pedagogia.

// Referència recomanada

Arranz Albó, X. (2012) Ressenya de tesi doctoral: Futbol i religió: dimensió simbòlica i pedagògica. [En línia] *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, Vol. 5, núm. 2, juliol 2012, 128-132. Accessible a: <http://www.ub.edu/ice/reire.htm>

// Dades de l'autor

Xavier Arranz Albó; Professor de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Activitat Física i de l'Esport, Blanquerna, Universitat Ramon Llull; javieraa@blanquerna.url.edu

1. Contingut

Sempre s'havia pensat que l'esfera del cos i l'esfera de l'ànima pertanyien a dues realitats molt diferenciades de la vida de l'ésser humà, és a dir, que l'atleta del cos i l'atleta de l'ànima transitaven per l'esdevenir vital de manera paral·lela i es convertien sovint en fets oposats. Sense cap mena de dubte, el futbol ha esdevingut un dels factors més rellevants i amb més presència dins de les societats contemporànies. La difusió, expansió i transcendència que ha tingut ens

permet afirmar que s'ha convertit en un substitut de la religió. Carlos Maggi, escriptor, havia comentat com el futbol influïa més en la societat que no pas l'Església (en Galeano, 1968). L'engendrament del futbol té connotacions religioses: no podem oblidar que, quan va néixer, l'Església anglicana va participar activament com a potenciadora d'aquest esport, i que va ser la fundadora de diversos clubs de futbol durant l'època victoriana i dins del marc de la societat industrial de l'Anglaterra de finals del segle XIX, una societat precària en valors i sotmesa a la incipient industrialització, que va generar bosses de misèria i de pobresa entre el proletariat. El vessant pedagògic, moralitzant i terapèutic del futbol va ser entomat pels membres de l'Església —sobretot pel seu cap d'aleshores, el Cardenal Newman— que entenien la pràctica d'aquest esport com un allunyament dels vicis que assolaven les capes socials desfavorides de la societat i també com un vehicle de transmissió evangèlica.

El paradigma educatiu va apostar per un retorn als valors clàssics. Va ser un canvi degut, sens dubte, a la figura de Thomas Arnold, pedagog i veritable impulsor de l'esport dins les escoles i amb un model educatiu semblant a la paideia grega, i també al seu deixeble G. Kingsley, que va impulsar el moviment *Muscular Christianity* (Vilanou, 2002).

La tesi *Futbol i religió: dimensió simbòlica i pedagògica* pretén oferir un recorregut per diferents escenaris. Des dels orígens del futbol i el cristianisme fins al món dels ritus i símbols, establint tot un seguit de fets homòlegs, per atorgar viabilitat a un codi ètic que pugui ser aplicat a la pedagogia del futbol i fonamentat en l'axiologia que es desprèn del *corpus paulinum* (Herranz, 2008). Per tant, com si parléssim de diversos segments dins d'una mateixa recta, podem establir tot un seguit d'analogies entre els dos fets culturals, futbol i religió, que facin convergir aquests segments, amb la finalitat d'extreure el millor del fet religiós com quelcom aplicable a una pedagogia del futbol, que creiem que actualment està mancada de valors i d'un substrat teòric que pugui ser d'utilitat per als educadors d'aquest esport de masses.

Els inicis del cristianisme van ser difusos i variats, no podem centralitzar-los en una teoria, en un pensament. El punt de partida en el nostre treball vindrà de la mà de les divergències produïdes arran de la mort de Jesús entre les dues comunitats dels seus seguidors: d'una banda, la comunitat hebraica amb seu a Jerusalem, liderada per Esteve i, posteriorment a la seva mort, per Pere; d'altra banda, la comunitat hel·lenística, liderada per la figura de Pau de Tars. Les divergències van ser originades bàsicament per l'intent d'obertura de la comunitat hel·lenística d'Antioquia, que, en el seu interès per universalitzar aquesta religió, volia obrir les portes a pagans i gentils desmitificant signes d'identitat jueus com ara la circumcisió. La trobada de Jerusalem com un intent d'unificació de criteris és comparada, en la nostra tesi, amb els moments essencials de l'aparició del futbol com a esport reglamentat, ja que també va tenir un origen difús i marcat per les diferències entre les propostes de les diverses escoles, i sobretot per la similitud amb un altre esport, el rugbi. No va ser fins a la trobada definitiva a la coneguda *Freemasons Tavern* londinenca i la posterior creació de la *Football Association* (FA) que aquest esport va veure la llum (Goldblatt, 2010). Per tant, van ser necessaris diversos concilis per arribar a la seva reglamentació definitiva. Pel que fa al cristianisme, es va escindir del judaisme d'una manera definitiva al concili de Nicea.

La figura de Pau prendrà un rol protagonista en el nostre treball. Tal com hem comentat anteriorment, el podem considerar el cap visible de la comunitat hel·lenística d'Antioquia i, gràcies a les seves cartes pastorals, també el veritable difusor del cristianisme. Van ser missives escrites en forma metafòrica dirigides a les diverses comunitats de cristians que s'anaven gestant al llarg de l'imperi. La transmissió d'una pedagogia de la lluita, de l'esforç, del treball cooperatiu en què la vida estava representada per una cursa de fons que tenia lloc en un món simbolitzat per l'estadi. El premi era la salvació, que se simbolitzava amb l'obtenció de la corona de la vida. Aquests fets ens fan pensar en una viabilitat axiològica i en la possibilitat d'optimitzar aquests missatges envers una realitat cultural tan diferent com és el futbol, amb l'objectiu d'incidir en els seus aspectes pedagògics.

Pau el Cristià militava a l'exèrcit de Crist, un fet que ens duu al concepte de fidelitat. Si analitzem el futbol professional actual, podem veure com els continus traspassos i fixatges de jugadors posen en dubte la presència d'aquest concepte en aquest món mercantilitzat. A més, l'apòstol defensava un model de vida ascètic, un tret similar a la vida que han de dur els qui volen dedicar-se a la pràctica professional d'aquest esport. Pau havia prioritzat el monoteisme centrat en la figura de Déu, mentre que el món del futbol tendeix a divinitzar els jugadors de més renom. Per últim, en aquest recorregut comparatiu veurem com Pau havia insistit, en la seva tasca evangelitzadora, en el sotmetiment a la llei divina per sobre de les lleis dels homes. El món del futbol no està sotmès a la jurisprudència habitual, sinó que té el seu propi sistema jurídic recopilat dins dels estatuts de la UEFA i de la FIFA (Carney, 1998).

Aquests trets de l'anomenat *corpus paulinum* ens poden servir de model per poder aplicar-los a una pedagogia del futbol. Així, els conceptes d'esforç, sacrifici, lluita, estil de vida i cooperació, que l'apòstol va emprar per mantenir la cohesió dels primers grups de cristians i que van esdevenir l'essència i el fonament del seu pensament, creiem que poden ser aplicats a la formació dels joves esportistes. Cal lluitar contra les tendències que ens poden allunyar d'una veritable pedagogia del sacrifici i de l'esforç. La vida distesa, el circ mediàtic del món dels mitjans de comunicació, cercar l'èxit sense cap mena de perseverança i obviar el fair play amb comportaments allunyats d'una veritable ètica esportiva són situacions que cal evitar des de les escoles formatives del futbol.

Podem observar com, en les nostres societats, s'està produint una mena d'osmosi, una penetració dels elements que caracteritzaven el fet sagrat dins el món profà i una apropiació d'aquest últim d'una terminologia i de tot un conjunt de ritus i símbols que reafirmen la nostra tesi. Les esglésies cada vegada estan més buides, mentre que els estadis de futbol cada vegada estan més plens. Les pregàries cap al transcendent sagrat han canviat de direcció, de sentit i d'objecte, i ara es dirigeixen cap als ídols futbolístics. La resurrecció i els miracles queden contextualitzats en el fet de mantenir la categoria o en la consecució d'un gol miraculós que manté l'esperança. Els grans futbolistes s'han convertit en les noves icones i, tal com deia Brune, qualsevol gest pot conduir a l'eternitat (Brune, 2005). Aquest fet ens fa pensar que estem immersos dins d'una societat esportiva deprimida i absent de valors que necessita, constantment, aparicions divines. El Déu Jahvè s'ha vist transformat en el déu Maradona o el déu Messi. Els milers de seguidors del futbol —alguns violents i radicals— poden comparar-se amb

estaments socials de l'època de Jesús. Així doncs, podem parlar d'elements comparatius entre un zelota del segle primer i un skin radical fanàtic de qualsevol club de futbol; en tots dos casos, la pretensió seria, tal com comentava Bromberger, fer-se veure (Bromberger, 2000). Un fet que ha trobat en els estadis un lloc adient per mostrar-se.

La religió com a fet cultural es caracteritza essencialment pel fet de partir del supòsit que el terme designa: fonamentalment, un fenomen humà complex i específic, un conjunt de sistemes i de creences, de pràctiques, de símbols i d'estructures socials a través dels quals l'ésser humà viu una relació amb un món concret, el món del que és sagrat. Durkheim havia parlat del pensament religiós i hi incloïa dos elements essencials: les creences i els ritus. Segons ell, les creences religioses són representacions que expressen la naturalesa de les coses sagrades i les relacions que se'n deriven, i els ritus són unes normes de conducta que prescriuen com ha de comportar-se l'ésser humà davant de les coses sagrades (Durkheim, 1982). Aquest univers de la simbologia ens permetrà establir trets comparatius entre el món de la simbologia del cristianisme i el món dels símbols i dels ritus que caracteritzen el futbol contemporani. D'aquesta manera, els rituals —recordem que ja mancats d'informació— propis del fet sagrat penetren dins del món del futbol i categoritzen els elements religiosos dins de l'àmbit futbolístic amb la complicitat dels mitjans de comunicació, que es fan ressò de tot el que succeeix utilitzant un lèxic i una semàntica més pròpia de l'àmbit sagrat. Hem comentat anteriorment que s'atribueix a Messi el nom de «déu» o al porter del Real Madrid CF, Iker Casillas, el sobrenom del «sant». La història ens diu que el fet de sacralitzar noms propis i esdeveniments futbolístics va començar a aparèixer en les primeres manifestacions d'aquest esport. D'aquesta manera, durant els anys quaranta i cinquanta ja es coneixia el porter Ricardo Zamora amb l'apel·latiu de «el divino», i es parlava de la final del campionat del món de futbol celebrada a Suïssa l'any 1954, que va enfrontar les seleccions d'Alemanya i Hongria, com «el miracle de Berna».

Com a resum, cal dir que la tesi *Futbol i religió: dimensió simbòlica i pedagògica* té dos objectius. D'una banda, vol aportar una fonamentació epistemològica del fenomen esportiu futbolístic i mostrar la seva relació amb el món del sagrat, amb l'aparició del cristianisme primitiu (centrat en la figura de Pau de Tars i prenent com a model les seves anomenades «metàfores esportives») i tots els aspectes contextuais que la van caracteritzar. D'altra banda, pretén cercar un fonament pedagògic derivat d'una axiologia esportiva que tingui el substrat en els escrits i en el pensament de l'apòstol i que pugui convertir-se en un model que millori el vessant pedagògic d'aquest esport.

< Referències bibliogràfiques >

Galeano, E. (1968) *El fútbol a sol y sombra*. Montevideo: Arca editorial.

Vilanou, C. (2002) Literatura cristiana y metáforas deportivas: la pompa diaboli. *V Congreso de historia del deporte europeo*. 444-454.

Herranz, M. (2008) *San Pablo en sus cartas*. Madrid: Editorial Encuentro.

Goldblatt, D. (2007) *The ball is round, a global history of football*. Londres: Penguin Books.

Carney, J. (1998) *A Scottish football hall of fame*. Edimburg: Maintrean Edit. Publisching.

Brunne, F. (2005) *Un resumen de la condición humana*. Madrid: Temas de debate.

Bromberger, C. (2000) El fútbol como visión del mundo y como ritual. *A: Nueva antropología de las sociedades mediterráneas*. Barcelona: Icaria editorial.

Durkheim, E. (1982) *Las formas elementales de la vida religiosa*. Madrid: Akal editorial.

Copyright © 2012. Aquesta obra està subjecta a una llicència de Creative Commons mitjançant la qual qualsevol explotació de l'obra haurà de reconèixer els autors de la mateixa, citats a la referència recomanada que apareix a l'inici del document.

